

*Теремцова Ніна Володимирівна,
доцент кафедри теорії та історії права
та держави Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Методологію приватного права авторка пропонує розглядати як компонент системи методології держави і права. Ця система повинна бути трирівневою й включати: 1) методологію філософії приватного права; 2) методологію теорії приватного права; 3) власне методологія приватного права, яка повинна мати методологічний і методичний рівні. Об'єктами методологічного забезпечення є науковий і практичний процеси в галузі приватного права. Практичний процес поділяється на законотворчий і правозастосовний. Якщо утворити матрицю, на рядках якої вказати методологічні рівні, а в стовпчиках – перераховані об'єкти, то на перетині рядків і стовпців отримаємо повний набір видів методологічного забезпечення, які можуть використовуватися як завдання для розробки в межах згаданої вище юридичної транзитології.

Так, до першого головного рівня методології права – методологічне забезпечення філософії, ідеології, наукової розробки таких явищ, як філософія (ідеологія) права і практичного застосування філософії та ідеології в процесі законодавчої діяльності.

Другий рівень – це методологічне забезпечення теорії, досліджень в галузі права – наукова розробка теоретичних положень конструювання приватноправових норм, вибір і застосування певного наукового арсеналу.

Методологія приватного права третього рівня повинна мати подвійний характер – властиво методологічну (стратегія) і методичну.

В сучасних умовах, основи стану методології права в практичній площині законотворчості і правозастосування визначається їх рівнем. Законотворчість (як і правозастосування) знаходиться в Україні на дуже низькому рівні. Про це свідчать не лише безперервні зміни в чинному законодавстві, але і так зване «ручне управління» – творіння права Президентом країни, органами виконавчої влади, Конституційним судом, тощо.

Стосовно правозастосування слід розрізняти методології правозастосування, що є загальним для всіх галузей права, і методологію галузевого правозастосування (в галузі кримінального, цивільного права тощо). Загальної методології стосуються, наприклад, методологічні положення, які впливають зі ст. 8; 9 Конституції України: «Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» (ч. 3 ст. 8); «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ч. 3 ст. 9). Однак, дотримуються цих норм

методологічного характеру у правозастосовній діяльності, наприклад в діяльності суду? Чи можна знайти суд, який прийняв позовну заяву, обґрунтовану лише посиланнями на Конституцію України? Або побачити судові рішення, винесене на підставі міжнародного договору?

Зміст методології приватного права визначається її рівнем. Розрізняємо три рівні методології: філософський, теоретичний і власне методологічний (методичний). Під філософським рівнем слід розуміти перш за все ідеологію побудови системи права.

Вважаємо, що більш коректно говорити не про методологічні надмірності, а про дефіцит методологічного забезпечення як в практичній юридичній діяльності, так і в теорії права. Законодавці змушені постійно озиратися назад, а не накопичувати прийнятих ними законопроектів. Навіть прийняті Парламентом нові законодавчі акти не набирають чинності або їх дія зупиняється, а в тексті легітимних, офіційно опублікованих документів вносяться зміни ще до набрання ними чинності.

Відсутність ефективної національної методології правотворчості, заснованої на ефективній ідеології (підсумку концептуальних ідей, доктрин) з урахуванням національних традицій і особливостей, призводить до запозичення правових моделей західного зразка, що не завжди відповідають не лише найвищим цінностям, а й національним традиціям. А це обумовлює часті зміни в законодавстві, заперечення його взагалі й може привести навіть до повалення суспільного устрою. Яскравим прикладом втрат через відсутність власної філософської доктрини правотворчості, чітких критеріїв її оцінки є те, що Основний Закон України потребує суттєвих змін. Чи не станеться так, що внесені в неї зміни знову швидко застаріють.

Методологія (стратегія) реформування псевдо-права в дійсне право, методологічна основа розробки правових рішень повинні забезпечувати їх ефективність, тобто досягнення цілей легітимним і найбільш раціональним шляхом. Універсальні методи побудови компонентів приватного права повинні давати можливість створювати такі конструкції його норм, які б забезпечували незалежність незаборонених дій громадян цивільно-правового характеру від втручання держави.

Така постановка методологічних завдань здійснена вперше. Адже їх рішення є необхідним, в іншому випадку, як і на Заході, реформування, наприклад цивільного права, триватиме десятки років. Саме розвинена теорія приватного права має забезпечити вирішення завдань, встановлених Основним Законом України щодо головного обов'язку держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Teremtsova, N. (2019). The problem of differentiation between private and public law. *Journal Transition Studies Review*, 26(2), 15-22.
3. Kopotun, I. M., Durdynets, M. Y., Teremtsova, N. V., Markina, L. L., & Prisnyakova, L. M. (2020). The Use of Smart Technologies in the Professional Training of Students of the Law Departments for the Development of their Critical

Thinking. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, 19 (3).

4. Теремцова Н. В. Актуальне питання поділу публічного і приватного права: деякі питання історії та теорії. *Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О.Г. Мурашина)*» : зб. матеріалів круг. столу (м. Київ, 21 берез. 2019 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. С. 141–144.